

РЕЦЕНЗИЯ

от доц. д-р Даниела Божидарова Константинова

(ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“)

за дисертационния труд на

Диана Кирилова Иванова,

на тема:

„Сленгът и неговите употреби в българската и словашката художествена литература (върху материал от романите „Нерон Вълкът” от Хр. Калчев и „Реките на Вавилон” от П. Пищянек)” ,

представен за присъждане на образователната и научна степен „доктор”

в област на висше образование: 2. Хуманитарни науки,

професионално направление: 2.1. Филология (Славянски езици – словашки език)

1. Данни за дисертантката

Диана Иванова е преподавател по словашки език в катедра „Славянско езикознание” на Факултета по славянски филологии на Софийския университет „Св. Климент Охридски” от 1997 г. В периода от февруари 1997 г. до декември 2000 г. е хоноруван, а от 1 януари 2001 г. до сега щатен преподавател към споменатата катедра. Води семинарни занятия както по практически словашки език, така и по практика на превода, словашка делова кореспонденция, морфология, лексикология, словообразуване, синтаксис и семантика на словашкия език. За усъвършенстването ѝ като словакист значително допринася работата ѝ в Търговско-икономическия отдел на Посолството на Словашката република в София (1999 – 2011), където се занимава с организационна дейност, писмени преводи на специализирана документация и устни преводи на бизнес срещи, междуправителствени и междуминистерски комисии.

2. Данни за докторантурата

Д. Иванова е редовен докторант в докторска програма *Славянски езици (словашки език)* с научен ръководител проф. дфн Иван Буюклиев. Отчислена е с право на защита на 20.2.2000 г. След обсъждане в катедра „Славянско езикознание” и с решение на

Факултетния съвет на Факултета по славянски филологии на СУ от 13.12.2016 г., протокол №11/13.12.2016 г., Заповед РД 38-808/22.12.2016 г. и на основание чл. 4 от Закона за развитието на академичния състав на Република България нейният дисертационен труд е предложен за присъждане на образователната и научна степен „доктор”.

3. Характеристика на дисертационния труд и автореферата

3.1 Дисертационен труд

Трудът *„Сленгът и неговите употреби в българската и словашката художествена литература (върху материал от романите „Нерон Вълкът” от Хр. Калчев и „Реките на Вавилон” от П. Пищянек)*” се състои от 231 номерирани страници и е оформен според изискванията за подобен вид научно съчинение. Състои се от увод, четири глави, заключение и библиография.

В **Увода** (стр. 5 – 9) авторката въвежда в проблематиката на изследването си като акцентира върху сленга, мястото и отношенията му с другите некнижовни формации на езика, които според нея в повечето случаи винаги се възприемат като сложни и противоречиви и по отношение на които сред изследователите има разнорой на мнения и становища. Наред с това тя подчертава значението и функциите на сленга (включително и в художествената литература) след демократичните промени в България и в Словакия през 1989 г. Според Д. Иванова именно темата за сленга в художествената литература все още „не е маловажна, излишна, остаряла, дори напротив точно сега е моментът да се работи върху нея, защото могат да бъдат „хванати”, фиксирани и проучени много интересни явления и факти, които, предвид динамичното развитие на всички аспекти в съвременния живот, скоро ще се окажат безвъзвратно загубени” (стр. 9). Дисертантката също така смята, че изследването на разнообразните некнижовни и некодифицирани езикови формации може да даде добра основа за развитието на езиковедските изследвания както в синхронен, така и в диахронен план.

След **Увода** на труда е поместена част, озаглавена **Структура на изследването** (стр. 10 – 11), където накратко е представена както структурата, така и съдържанието на труда. Тук авторката конкретизира своя подход – от общото към частното, като се

акцентира върху теоретичните постановки в българското, словашкото и чешкото езикознание. Безспорно обособяването на тази част води до по-голяма прегледност на дисертацията.

Първата глава *Общотеоретична постановка на изследването. Националният език и неговата стратификация* (стр. 12 – 40) е разделена на няколко части. В първата част са формулирани *предметът, обектът, целите, задачите* и *изследователските методи* на изследването. Тук авторката обосновава и избора на двете произведения от художествената литература, върху които са съсредоточени обектът (сленгът) и предметът на работата (употребата на сленга в българската и словашката художествена литература). Д. Иванова намира прилики между двата романа както по отношение на историческия момент, който пресъздават, тематиката, героите, така и във времето на появата им и езиковата ситуация, отразена в тях. Дисертантката много точно формулира целите (стр. 13) и задачите (стр. 14), които си поставя. Във втората част на главата е въведена *общата теоретична рамка на изследването* и са представени много становища и разработки на български (М. Виденов, Р. Ницолова, В. Попова, Т. Бояджиев, Д. Благоева, Б. Вълчев), словашки (Я. Хорецки, Ф. Кочиш, Я. Босак, Ш. Ондруш, Я. Сабол, Я. Качала, Д. Сланчова, М. Соколова) и чешки (Й. Неквапил, Й. Хлоупек, Я. Кухарж) учени, работили по темата за националния език и неговата стратификация. По-нататък в главата авторката въвежда понятийния апарат на изследването си и дава подробни дефиниции за всеки от употребяваните термини (национален език, общонароден език, книжовен език, литературен език, стандарт, субстандарт, разговорен език и т.н.). В стремежа си да бъде изчерпателна и да проследи големия брой изследвания по темата за езика и езиковите формации, Д. Иванова цитира становищата на много автори, работили по темата. Очевидно е, че тя е събрала, но и обобщила, огромна част от литературата и концепциите по тези сложни и дискуссионни въпроси. Смятам, че това е едно от неоспоримите достойнства на дисертацията, особено като се има предвид терминологичното разнообразие в тази научна област.

Втора глава *Сленгът и другите социолекти в рамките на националния език* (стр. 41 – 83) също е разделена на няколко части и представя същността на

некнижовните езикови формации (*социолектите*) в рамките на националния език. Тук подробно се разглеждат същността на аргото, жаргона, професионалните диалекти, сленга и вулгаризмите. В стремежа си да бъде изчерпателна, авторката отново цитира много становища на редица учени (Г. Армянов, Ц. Карастойчева, М. Виденов, И. Хохел, П. Одалош, Я. Клинецкова и др.), работили по темата и формулирали свои дефиниции за цитираните некнижовни езикови формации. В тази необятна проблематика Д. Иванова успява да изрази и свои позиции по разискваните въпроси, както и да формулира свои работни дефиниции на термините, с които борави (стр. 45, стр. 51, стр. 55, стр. 82-83). Присъствието на личната позиция на дисертантката е ясно изразено в целия труд и смятам, че това също е едно от достойнствата му. Дотук мога да заключа, че първите две глави много точно изграждат теоретичната рамка на изследването. В стремежа си да покаже сложността на разглежданата проблематика, Д. Иванова подробно (на моменти дори прекалено) подлага на анализ и редица частни явления и проблеми, свързани с темата.

Трета глава *Сленгът в художествената литература* (стр. 84 – 113) според авторката има за цел да направи преход между теоретичните постановки за същността на сленга като езикова формация, феномен и явление и конкретния анализ на неговите употреби в двата романа. И тази глава е разделена на няколко части. В първите две се обръща внимание на различни становища на учените (И. Харалампиев, В. Ухлар, М. Кръчмова, П. Мареш, Я. Йеленова, Й. Кот, В. Попова и др.) за употребата на некнижовни езикови формации (просторечие, жаргон, арготизъм, сленг) най-вече като стилистично средство в българската, чешката и словашката литература – като се започне от средновековни текстове и се стигне до литературата на XX век, преводната литература и литературата за младежта. Тази част от работата също има своя принос, тъй като представя употребата на сленга в широк литературен контекст, което е доказателство за компетентността на авторката и по отношение на тенденциите в литературата. Тук, както и в предходните глави, ясно се откроява личната позиция Д. Иванова, която, анализирайки различните становища, които цитира, изразява своето съгласие или несъгласие с тях и дава свои аргументи. Третата и четвъртата част на тази

трета глава са посветени конкретно на сленга в романите „Нерон Вълкът” и „Реките на Вавилон”. Тук са посочени определенията за *стилообразуващите фактори* (съгласно класификацията на Й. Мистрик) и теоретичната постановка за *макро- и микропарадигмите на стилемите* (според Я. Финдра). Смятам, че тази трета и четвърта част на трета глава би трябвало да бъдат включени към последната, четвърта глава, където именно въз основа на тази теоретични подходи Д. Иванова обособява и анализира ексцерпирания материал.

Четвърта глава *Сленгът и неговите употреби в романите „Нерон Вълкът” от Хр. Калчев и „Реките на Вавилон” от П. Пищянек* (стр. 117 – 202) разглежда употребите и функциите на сленговите изразни средства в двете художествени творби. Първа и втора част на главата представят историческия и обществен фон на двата романа, както и тяхната рецепция в България и в Словакия. Действието и героите им са поставени не само в контекста на романовото време, но и в контекста на реалното историческо време, в което са създадени и което отразяват. Безспорно между двете творби има много сходства и прилики, но не мога напълно да се съглася с изразеното на стр. 136 мнение, че времето, събитията, дори героите на двата романа са едни същи. Следващите две части на четвърта глава са посветени на отражението на политическите промени върху езика и постмодерното време. Мисля, че са приноси за труда, защото дават отговор на въпросите за екстра и интралингвистичните причини за появата и употребата на сленгови изразни средства. Смятам обаче, че би било по-подходящо и логически оправдано те да се включат към предната (Трета) глава. Към същинския анализ на ексцерпирания сленгов материал Д. Иванова пристъпва в последната, пета част на Четвърта глава. На стр. 131 тя отбелязва, че прави езиков (на стр. 11 от работата е употребен синонимният термин „лингвистичен”) и стилистичен анализ. Докато за стилистичния анализ е ясно уговорено (в Трета глава), че се опира върху концепциите за *стилообразуващите фактори* и *макро- и микропарадигмите на стилемите*, то езиковият, струва ми се, има нужда от уточняване, тъй като така формулирано това твърдение звучи много общо. Всъщност тук Д. Иванова прави семантичен, словообразователен, а на места и етимологичен анализ на сленгизмите в двата романа,

като наред с това ги групира тематично и класифицира според стилообразуващите фактори на: Адресати (роднини – близки; сексуални партньори; съмишленици, служители, подчинени; врагове); Среда; Предмет на изказването (етноними и квазиетноними; бизнес и бит; почивка, празнуване и др.); Цел на изказването (проява на негативни чувства и отношение, на възхищение, на интерес, на пренебрежение и др.). Повечето цитирани и класифицирани сленгизми са поместени в кратък контекст (цитирани в рамките на изречение или малък откъс). Достоянство на работата е и това, че Д. Иванова дава и семантични съответствия на някои от сленгизмите в двата езика. В това тя има доказан опит, тъй като е съавтор на няколко тематични словашко-български и българско-словашки речника. Към тази глава на работата имам по-скоро няколко технически забележки – най-вече по отношение на оформянето на тематичните групи на сленгизмите, чиято номерация съвпада с тази на частите на главата – и в двата случая с арабски цифри. Това води до известно объркване и би могло да се избегне като се избере друг начин за графично оформление (например с букви и цифри).

Заклучението на дисертацията е много обширно, вероятно защото авторката не прави обобщения след някои глави, а е решила да обобщи всички резултати в края на труда си. Тя е формулирала общо 55 извода, от които става ясно, че е събрала и анализирала общо 206 сленгови лексеми и словосъчетания (стилеми), обособени в 34 тематични групи и подгрупи, разглеждани по отношение на четири стилообразуващи фактора. Всички анализирани стилеми Д. Иванова определя като емоционално-експресивни и стилистично оцветени. Накрая на работата си тя споделя своята прогноза, че сленгът ще се развива, обогатява, обновява и богатството от комуникационни канали ще продължи да бъде в услуга на узуса, който на свой ред ще оказва все по-интензивен натиск върху нормата.

В края на труда има **библиография**, която съдържа списък на ползваните източници, лексикографските справочници и литературата, от която е ексцерпиран материалът.

3.2 Автореферат

Авторефератът се състои от 45 номерирани страници. В него е представена структурата на дисертационния труд и в съкратен вид е предадено съдържанието му. Накрая в общо 8 точки са формулирани научните приноси. Поместена е библиографска справка и списък с три публикации, които авторката има по темата на труда.

4. Научни приноси

Смятам, че Д. Иванова изпълнява целите и задачите, поставени в дисертационния труд. Той има безспорни научни приноси, които мога да формулирам по следния начин:

- събран, анализиран и обобщен е обширен български, словашки и чешки теоретичен материал по темата; показани са сложните взаимоотношения между книжовните и некнижовните формации в рамките на националния език; посочени са спецификите на отделните социолекти (жаргон, сленг, арго, професионална реч) и са дадени работни дефиниции; авторката има научно-аналитичен подход и аргументирано защитава своята лична позиция; за пръв път се прави съпоставително изследване на сленга в две произведения на словашката и българската художествена литература; ексцерпираният материал, групиран и анализиран, може да намери лексикографско приложение, както и да бъде използван в часовете по стилистика и прагматика на словашкия език.

Заклучение

Представеният дисертационен труд има необходимите научни качества и приноси, поради което смятам, че на **Диана Кирилова Иванова** трябва да бъде присъдена **образователната и научна степен „доктор”** в област на висше образование 2. Хуманитарни науки, професионално направление 2.1. Филология (Славянски езици – словашки език).

4.3.2017 г.

Рецензент:



Доц. д-р Даниела Божидарова Константинова